

פרוטוקול מס' 71
מישיבת ועדה הפנים ואיכות הסביבה
ביום ג', כ"ד בטבת תשל"ה - 7.1.75, שעה 08.30

נ כ ח ד :

חברי הוועדה: י. חסיד - יו"ר
נ. אליעד
ח. אנו-רביע
י. בארי
א. גיבלבר
א. הרליץ
א. ורדיגר
ת. טובי
ב. צ. קשת
ד. קורן

מוזמנים:

שר השיכון א. עופר
צ. צילקר - ראש עיריית אשדוד
י. גריפל - סגן ראש עיריית ת"א
פ. אונסקובסקי
פ. אילון - יו"ר מדכז השלטון המקומי
י. זש - משרד הפנים
ז. ברקאי - השיכון
ד"ר ברקאי - מינהל מקרקעי ישראל
ש. פוקס - מכון ון-לייר
ש. ברובנדר - השירות לאיכות הסביבה

פזכיר הוועדה: י. ברזני

ד ש מ ה : א. אדלר

סדר-היום:

1. המסך הריון בחכנית-החומש של משרד השיכון;
2. מסקנות הוועדה בענין הקמת סכר על נהר הירדן.

אני פותח את הישיבה.

היו"ר י. חמיר:

1. המשרד הדיון בתכנית-החומש של משרד השיכון

א. הרליץ:

לפני שניכנס לדיון בסעיף של סדר-יומנו הייתי מבקשת שהשר יבהיר את דברי תשובתו אלי בכנסת בענין מרכז הקליטה בגבעת-עדה. אני הבנתי מתשובתו שאמנם ייבנה מרכז קליטה בגבעת-עדה, אבל לא באותו מקום בו צמחו עצי האלון. ואילו הפירוש שאנשי המקום נוהגים לחשובה הוא שלא ייבנה כלל מרכז קליטה בגבעת-עדה.

שר השיכון א. עופר:

התשובה היא שהוחלט שלא לבנות במקום הקודם. בינתיים קוצצו התקציבים והוקטנו תכניות, ומה שלא התחילו לבנות - לא ברור עוד אם יתחילו. כל ענין מרכז הקליטה הוקפא אפוא בינתיים, כמו עוד כמה מרכזי קליטה אחרים.

היו"ר י. חמיר:

האם נכון יהיה לומר שלרגל השינויים בהקצבות הכספיות יש עיכוב בביצוע תכניות לאו דווקא בקשר עם ההצעה לסדר-היום בענין העצים שבגבעת-עדה?

שר השיכון א. עופר:

נכון. אם כי כל שינוי יוצא בעיות, משום ששינוי אחר מחייב איתור שטח אחר. עכ"פ, העיכוב לא חל בגלל ההצעה הזאת. כשעניתה לח"כ הרליץ אמנם חיפשנו מקום אחר, אבל בינתיים התעכב כל הענין.

היו"ר י. חמיר:

מאז הדצאתו של שר השיכון על תכנית החומש שלו התרחשו מספר דברים. עתונאים פנו אלינו בבקשה להגיב על החלטת ועדת השרים בענין ציבורית לעולים בעיקר במרכז הארץ ובגוש דן, ושאלו באיזו מידה היו שינויים לעומת התכנון הכללי.

שר השיכון א. עופר:

ועדת השרים לענין התכנית הזאת קיימה שתי ישיבות, דנה בנושא מכל האספקטים שלו ושמעה את כל הנוגעים בדבר, כולל בענין המיעוטים, ענין ירושלים, ענייני הקליטה וכו'. הוועדה התרכזה בעיקר בנושא של הפיזור הגיאוגרפי, ובסופו של דבר קיבלה את הצעת משרד השיכון כפי שהיא: שבנה בירושלים (ומדובר על בניה ציבורית, הסללת גם אמיסיות וכו') 11% מן הבניה, בגליל 32%, ברצועת החוף (מהקריית ועד אשדוד ועד בכלל) 35%, ובנגב 22%.

בתוך זה היה ויכוח מה מהבניה הציבורית שברצועת החוף יינתן לעולים. בענין זה שמעה ועדת השרים גם את שר הקליטה. בסופו של דבר נחקבלה הנוסחה לפיה ברצועת החוף, כולל אשקלון ועכו-נהדיה, ייבנו בשנתיים הקרובות 50% מהבניה המיועדת לעולים, מזה 40% ברצועת החוף - קצת יותר מן הממוצע הכללי. כבר כיום מתגוררים כ-6,000 עולים שנקלטו ברצועת החוף בדירות שכורות, והובטח להם שיקבלו דירות קבע באותו איזור. עבורם מיועדות דירות גם בבניה הקיימת. מתוך 20 אלף הדירות שאנחנו בונים לעולים בבניה הקיימת - כ-2,000 עד 2,500 מיועדות לסוג זה של עולים.

מכל מקום, ההחלטה הבסיסית היא לקבל את החלוקה כפי שהציע משרד השיכון בחוברת שהוצגה לפניכם.

ג. אליעד:

הבעיה היא בחלוקה הגיאוגרפית. כי אשקלון מסומנת אצלכם כאיזור הדרום, ונהדיה - כגליל, בעוד שמקומות אלה למעשה שייכים לרצועת החוף.

שר השיכון א. עופר:

לא אני קבעתי את החלוקה הגיאוגרפית
הקיימת; בניתי על החלוקה הגיאוגרפית
כפי שמצאתי אותה. אני הולך לפי המפות הרשמיות של המדינה. הלוואי
ונצליח להביא עוד עולים לאשקלון.

היו"ר י. חמיר:

בדיון היום אני מציע שנחרכז בשתי
נקודות-יסוד: (1) עיקר הנושא של החכרון
הפיזי, ההשפעות האורבניות, בעיות איכות החיים והסביבה והשירותים
הקשורים בשינויים הדימוגרפיים וכו' - כל הנושאים הנחונים לטיפול
של ועדת הפנים. לא ניכנס לכל נושא הקליטה, העליה וכו' שאיננו שייך
לוועדת הפנים.

(2) בשמיעה מבלבית וטובלנית של הדברים,
החרכות בנימוקים יותר מאשר ברגשות. כי יש בציבור חילוקי דעות
יסודיים, לא לגבי עצם התכנית שהביא השר, שעליה אנו מברכים בבואה
לקבוע קווים כלליים על פיהם יפעל המשרד בטווח של שנים אחדות, אלא
כשאלה מה טוב יותר למדינת ישראל, מהי הדרך, לאור נסי וננו כאן בארץ
ולאור ההתפתחות בעולם.

ג. אליעזר:

בוודאי שאנחנו מברכים על הדאיה הכוללת
ועל הגישה לפיה דרושה תכנית ארוכת-טווח.
אבל השאלה המדאיגה היא אם יהיה הכוח לממשלת ישראל לעמוד בפני
הלחצים האזרחיים של הרצון להצטופף במרכז הארץ ולהשאיר את יתר חלקי
הארץ למעשה שוממים; האם נשקיע את כל שביכולתנו להבטיח את פיזור
האוכלוסייה, או שנירתם לזרם של דוחק-השעה, גם אם לא סתוך רצון רע.
השאלה איננה של מפות ולא של חלוקה פורמלית של הארץ לנפות ומחוזות.
לכל מטרד יש חלוקה גיאוגרפית משלו, אבל לא בזה נבנה את הארץ. ואם
התכנית מדברת על 35% באיזור החוף - לכאורה זה נראה טוב, אבל כשאני
קורא שאשקלון נכללת באיזור הדרום ונהר יה באיזור הגליל - התמונה
שונה לחלוטין.

זוהי פעם ראשונה שאנחנו דנים בתכנית
לחמש או לשבע שנים, וטבעי היה שנצפה מתכנון כזה שיפנה את משב-הרוח
מעבר לרוחק-השעה. כי ככל שיהיה שר השיכון אמביציוזי - הוא לא יצליח
למצוץ את הצפיפות במרכז, בגלל תנאי החיים שמכתיבים את הצרכים. אבל
כשהתכנית מדברת מראש על 50% באיזור החוף - בסופו של דבר נגיע
ל-60%-65% ויותר. והויכוח שבין משרד השיכון ומינהל מקרקעי ישראל הוא
שולי בלבד, על אחוזים בודדים. ואני מצפה משר השיכון כשהוא בא עם
תכנית כזאת, שיעמוד בראש הרוחפים לפיזור האוכלוסייה ולא להתרוממות
באיזור החוף עד כדי מחנק.

ד"ר ברקאי:

מינהל מקרקעי ישראל איננו יכול לבצע
מדיניות קרקעית יעילה ללא תכנון כולל.
אי-אפשר לדבר על הקצאה יעילה של קרקע ללא תכנון. אנחנו צריכים לתרגם
למונחי קרקע את התכניות הקיימות. אילו היה לנו תכנון איזורי מפורט
בארץ - מצבנו היה קל יותר. לפני כשנה-וחצי ניסינו לעבוד תכנית לפי
המגמות הקיימות, כדי לתדגם מה שיש לנו למונחי קרקע משלנו, לדעת היכן
עלינו להכין עתודה קרקעית, לפי איזה לוח-זמנים ולאילו יעדים.

בהתאם לעקרונות המדיניות הקרקעית של
הממשלה נמסרת קרקע כשהיא מחוככנת, בהתאם לשימושי קרקע שנקבעו בתכנון;
למגורים, לתעשייה וכו'. נכון שלא תמיד אנו עומדים בזה, כתוצאה מלחצים
שונים, אבל אנחנו מנסים.

שמחנו לדאוג את התכנית של שר השיכון,
משום שהיא עזרה לנו בתפקידנו. ניסינו לברר מה הן המשבצות הריקות
שבה מבחינתנו, ומה הן הסתירות בין המשבצות שלנו והיעדים של משרד
השיכון.

בכל הארצות יש סחירה בין המגמות לטווח
ארוך ובין המגמות לטווח קצר. ראינו את מגמות המדינה לטווח ארוך
כמגמות של פיזור אוכלוסייה, שמירה על איכות הסביבה, התאמת פיזור
האוכלוסייה למקורות התעסוקה (כשעלינו לספק גם איזורי תעשייה במקומות
השונים בהתאם לצרכי השיכון), הגורמים הבטחוניים של פיזור האוכלוסייה,
ושמירה על קרקע חקלאית. ולגבינו קרקע חקלאית איננה אדמת טרשים. כאן
אנו תומכים בהצעת שר השיכון לשנות את הטרשים ליעדים שניתן יהיה לנצלם.

ד"ר ברקאי:

אבל המינהל איננו יכול לתמוך בהפיכת פרדסים לאדמת בניה.

מגמה נוספת שלנו: פיתוח מזורז של הגליל, שהוא אפשרי רק אם נקבע מכסת-מינימום אבסולוטית של יחידות דיור ומשאבים אחרים. לא רק פיזור באחוזים, אלא גם קביעת מינימום מסויים.

התחשבנו גם בגורם של הזמן. כי התפישה הכללית במה שנוגע לגליל היא שאין לנו הרבה זמן.

במקביל תוכננו גם "תכנית נסיגה". זה מסביר גם את תכנית ראשל"צ. כלומר, אם בכל זאת יוחלט על הפניית משאבים מסויים לאיזור המרכז, בניגוד לדעתנו - אזי, אם יש לי ברירה בין פרדסים לחולות, אני מעדיף לבנות בחולות.

ההנדלים בין סך כל התפרושת לפי הצעת שר השיכון ולפי הצעתנו אינם גדולים. אנחנו מביאים בחשבון קודם כל את ענין השטחים. אנחנו מתרגמים את אומדן פיזור האוכלוסיה מעבר לקו-הירוק ליחידות דיור. לפי התכנית שלנו מתקבל פחות ברצועת החוף (לפי הגדרה של משרד השיכון). הכול אחד בינינו הוא שאנחנו סבורים שאת רצועת החוף יש להשאיר לבניה פרטית בלבד ולצמצום בו עף כמה שאפשר אל הבניה הציבורית. ההצעה שלנו מדברת על 40 אלף יחידות דיור ברצועת החוף, לעומת 71 אלף שבהצעה משרד השיכון, וזהו למעשה הבדל עקרוני בתפישה (על מנת שלא יהיה ויכוח על גבולות - תירגמנו את המונחים שלנו למחוזות של משרד השיכון). התכנית שלנו זהה לתכנית של מומחי משרד הפנים, וקייבלה תמיכה מלאה גם של השירות לאיכות הסביבה. היא גם תואמה עם משרד המסחר והתעשייה.

ד. קורן:

גם אני רוצה לברך את שר השיכון על עצם הגשת תכנית ארוכת-טווח, על הרצון והתנופה. כי בסופו של דבר, אם יש רצון ויש תנופה - אפשר גם לבצע. ואני מקווה שהתכנית אכן תבוצע ותוגשם.

אני שמח על שהרעיונות שאני נלחם להם כל הזמן היו בסופו של דבר לנחלת הממשלה כולה, אם כי עדיין צריכים תיקון.

במשך שנים בנינו לפי סטיכיה ולחץ של תנאים, וריכזנו את הבניה גם של שיכונים וגם של התעשייה במרכז הארץ, למעשה בנוש דן. ואין לי צל של ספק שצריך לתקן עיוות מסמעותי זה. כי בנינו את האיזור הזה כקונבנציונל של ערים, ועכשיו אנחנו תוהים מדוע יש לחץ תחבורה בלתי נסבל, מדוע הרעש והעשן וכו'. כל זה משום שבנינו בלי מחשבה תחילה. ומכל מקום, אם רוצים לתקן עיוות שלא תוקן במשך שנים - צריך להביא בחשבון שעדיין האדם המודרני נמשך אל העיר הגדולה, אבל הוא גם בלכוד בה מבחינה חברתית ואנושית, ואלה שידם משגת מחפשים להם גם היום פרברים שאליהם יוכלו לעבור.

כאן מדובר על חקציב ממלכתי ועל תודעה

ממלכתית לפיה בגיד: שום רשיון בניה לא יינתן באיזור מסויים, או שבאיזור מסויים מותר לבנות רק דברים מסויים. המגמה לדעתי צריכה להיות בניית ערים קטנות. נהריה יכולה להתפתח ולקלוט עליה; יש בה תשתית. הוא הדין באפקים ובמעלות. קחו 100 אלף איש מגוש דן ופזרו אותם על פני הארץ על-מנת שישבו את מעלות ושלומי וכרמיאל. ואם מדברים על תכנון - צריך לתכנן כך שכל הערים הקטנות תגדלנה. לא לבנות באיזור שלא צריך לבנות בו. ובכוונה אינני נכנס כאן לבעיה של חברון, ימית ומעלה-אדומים וכו'. ע"י הגדלת הערים הקטנות והפניית תושבים מן המטרופולין אליהן נפתור גם כמה בעיות של פשיעה וכו' - פחות מועדוני-קלפים בערים, אבל יותר יצור ויותר חינוך בכל יתר המקומות.

התכנית שאושרה ע"י הממשלה צריכה שינוי.

אני בעד זה שהממשלה תחזור ותדגן בה. אין בזה הבעת אי-אמון בממשלה. אני חושב שבשנה האחרונה עשתה הממשלה צעד גדול, לעומת שנים קודמות, גם בתכנון וגם בשינוי הפרופורציות. אבל דרוש שינוי דראסטי כדי לתקן עיוותים של שנים. ובכוונה אני מדבר על ת"א ולא על שפלת-החוף כולה. לי לא אכפת למשל שיבנו עוד 500 דירות בגבעת-עדה. אבל צריך כאמור לשנות את הפרופורציות. ואם הממשלה תיכנס לדיון מפורט - שר השיכון ימצא דרך.

ועדת הפנים ואיכות הסביבה
7.1.75

ד. קורן:

נדמה לי שעיוות אחד שלא בא על תיקונו גם בתכנית הזאת הוא נושא הבניה ביישובים הערביים (שהם למעשה יותר עיירות מאשר כפרים). צריך לפתור את בעיית תכנית המתאר, את בעיית העזרה לבניה, גם אם יש משהו על כך בתכנית. אבל צריך לעשות יותר.

א. ורדיגר:

גם אני רוצה לציין את הדחיפה שנתן שר השיכון לנושא השיכון בכלל. התכנית היא נועזת, ואני מקווה שתתן תשובה לבעיית יישוב חלקי א"י הזועקים ליישוב. אני מבין שגם בממשלה היה ויכוח והיו לחצים מצד שרים שונים.

שר השיכון א. עופר:

אבל ההחלטה לבסוף נתקבלה פה אחד.

א. ורדיגר:

אני יודע ששר הקליטה נמצא תחת לחץ המציאות של העלייה שרוצה להתיישב באיזור החוף דווקא. אני יודע גם את הלחץ ששר המסחר והתעשייה נתון בו. יחד עם זה, נדמה לי שנקלענו לתקופה קשה ביותר, עד שאינני מאמין שבמצבנו הנוכחי נוכל לעשות את המהפכה הגדולה של יישוב חלקי הארץ שמחוץ לאיזור החוף, כשאנחנו יודעים מה הם משאבינו הכלכליים ובימים שמדברים על אבטלה ועל צמצום העלייה. אינני רואה את הרזרבואר האנושי שמסנו נוכל לקחת את האדם שישב את האיזורים השונים. אם תהיה עליה גדולה מבריה"מ - כבר שמענו שהאדם המודרני רוצה להתיישב בערים הגדולות, ויהודי בריה"מ בפרט, ועדיין לא הכנו את הכלים שימשכו אותם למקומות מרוחקים. נכון שבשטח זה הייתה הזנחה של שנים, וקשה לדרוש משר השיכון שייעשה עכשיו מהפכה גדולה, וצמחירות.

ולכן, גם אם קוראים לתכנית זו "תכנית חומש", מסופקני אם בתוך חמש שנים היא תוכל להתבצע. קראנו שהדשמת זוגות צעירים לשיכון במקומות חדשים היא חלשה. אחוז קטן מהם בלבד ניצל את התנאים שנתן להם משרד השיכון כדי לעבור למקומות מרוחקים. וגם אם נכון שהתנאים טובים - הם אינם מספיקים.

שר השיכון א. עופר:

עכ"פ, באיזור המרכז התנאים פחות טובים, ועדיין אין זה דוחף אותם החוצה.

א. ורדיגר:

אולי הפתרון הוא בכל זאת בחיפוש אפשרויות של דיור להשכרה.

שר השיכון א. עופר:

גם זה ישנו בתכנית.

א. ורדיגר:

ומכל מקום, איך נבצע את התכנית כשאיננו יודעים מי הם האנשים שילכו למקומות לפי

הכנית משרד השיכון?

שמענו מנציג המינהל על פער בין התכניות של המינהל ואלו של משרד השיכון. ד"ר ברקאי אמר שהתכנית של המינהל זהה לזו של משרד הפנים ומסו'ת. ואם מדובר על 40 אלף לעומת 70 אלף דיירות - הפער הוא של 80%. ואת זה אינני מבין.

שר השיכון א. עופר:

אחרי החלטת הממשלה יש דק תכנית אחת - זו שאושרה.

א. ורדיגר:

אנו חיים במדינה דימוקרטית, וקשה לחייב ציבור או אזרחים לעבור ממקום למקום. אבל נדמה לי שאם לא נקבל מדיניות של צמצום דראסטי של בניה באיזור החוף - לעולם לא נגיע ליישוב אותם איזורים הזועקים ליישוב. כל זמן שהממשלה תפעל תחת לחץ המציאות - נמצא עצמנו תמיד מפתחים אותו איזור שמנהריה ועד אשקלון. רק ע"י צמצום דראסטי בבניה באיזור זה נוכל לעשות משהו, וזה לא נורא. אחרת לא נצא מן הסבך, אלא בדרך של תרופת-פלא שברגע אין רואים אותה.

ועדת הפנים ואיכות הסביבה
7.1.75

ת. טובי:
אני משתכנע יותר ויותר שהדיון כאן היה צריך להיערך לפני שהוחלט סופית בממשלה. כי מה טעם בדיון כזה אחרי שהממשלה כבר קבעה את עמדתה? הדבר פגום מבחינת יחסי הגומלין שבין הכנסת והממשלה.

שר השיכון א. עופר:
הממשלה תמיד מחליטה, ומביאה את החלטתה לפני הכנסת.

ת. טובי:
אם תכנית חומש, תכנית של חמש שנים, לא יכולה לחכות בממשלה עוד שלושה שבועות עד שוועדה של הכנסת תחווה את דעתה עליה?

היו"ר י. תמיר:
במליאת הכנסת הוגשה בענין זה הצעה למה"י. היא הועברה לוועדה משותפת של ועדות הפנים והעבודה. הדיון שלנו כאן היום הוא דיון וולונטרי, פרלימנטרי. למעשה הוועדה המשותפת היא שצריכה להניח מסקנות על שולחן הכנסת.

ת. טובי:
הנושא של פיזור האוכלוסיה מעורר מספר מחשבות. הייתי אמנם רוצה לראות את כל חלקי הארץ מפותחים ומיושבים במידה שווה. אבל הדיון הזה מוכיח את הגיחוך שבהחלטות הרון-קישוטיות של הממשלה ליישב שטחים כמו מעלה-אדומים, כשבתוך ישראל עצמה עדיין יש איזורים שממש זועקים ליישוב כבר 15 שנה. גם זה נותן חומר למחשבה.

לחברי הכנסת הדורשים להפסיק את הבניה בערים מסוים שהזמן קצר - זהו דיבור שלא לענין. לפני זמן מה שמענו הרצאה שקיפה מנציג ח"כ "ערים" שטען כי אי-אפשר להקפיד את החיים, וגם על התכניות שלהם לא יכולנו לערער. יש בעיות של שכונות-עוני בת"א, ביפו, בחיפה ובעכו, שצריך לפתור אותן ואי-אפשר לברוח מהן. יש זוגות צעירים שגדלים וצריך למצוא להם פתרון. קחו למשל את הדוגמה של בית-דגן - אוכלוסיה גדלה הדורשת פתרון במקום עצמו. לכל אבירי הפיזור וההקפאה אני רוצה לומר: החיים "יצפצפו" על התכניות שלכם.

אני חולק גם על הפתרון החלקי שמשרד השיכון רוצה לתת לאוכלוסיה הערבית במסגרת הבניה בערים. אנו יודעים מה נעשה ב-20 השנים האחרונות ברמלה, בוואדי-ניס-נאם וכדומה. כיום מתמוטטים שם בתים, ולאנשים אין לאן ללכת. שר השיכון מציע שזרון של 2,000 יחידות לזוגות צעירים באוכלוסיה הערבית, במסגרת בעיה כוללת של 62 אלף, וזה בחמש שנים, וכשידוע מהו משקלה של האוכלוסיה הערבית בכלל האוכלוסיה בארץ.

שר השיכון א. עופר:
המספרים הם של בניה חדשה, לא של פתרונות.

ת. טובי:
אלפיים פתרונות אתה נותן לדיירי משכנות עוני, מתוך מספר כללי של 64 אלף?

מדברים על פתוח מזורז של הגליל, על "ייהוד" הגליל. אי-אפשר להכין תכנית במדינת ישראל לאיזור כלשהו שלא תכלול את אזרחי המדינה הערביים. זה פסול מיסודו. וייהוד הגליל פירושו המעשי הוא הפקעת קרקעות ונישול פלחים מאדמותיהם. אם מדברים על בניית עיר כמו מאקר ע"י הפקעת חלק מן האדמות של תושבי הסביבה - גם אם זאת עיר ערבית, זוהי עיר ערבית המיועדת לגרוש את תושבי ערב-אל-סוואיד ממקומותיהם, ואת כל תושבי עכו הערביים ולהעבירם לעיר הזאת, להקים גיטו חדש שם. ואם אומרים 17 אלף מתוך 30 אלף הדונמים ייעודם ישונה - אנחנו יודעים מה פירוש הדבר. אנחנו יודעים איך נבנתה כרמיאל, אילו הבטחות ניתנו לתושבים שנושלו לאחר מכן, ועכשיו אנחנו חוזרים על אותה פרשה.

אני תומך בכל הצעה של פיתוח ובניית שיכונים. אבל לכולם, ולא על חשבון חלק מהאוכלוסיה, ולא על חשבון נישול האוכלוסיה הערבית.

א. הרליץ:

גם אני מרגישה אי-נוחות לגבי התכנית הזאת, מפני שנדמה לי שהיא איננה מתמודדת עם היעדים הלאומיים העיקריים שלנו. לא פעם העביר אותנו יצר העשייה על דעתנו, לעומת יצר המחשבה והתכנון, והמחיר ששילמנו היה יקר. כאן יש לנו הזדמנות לעשות אחרת, אבל עדיין איננו עושים זאת במידה הדרושה.

אם יש בכלל צירוף לתכנון לאומי ולקיום אדמה לאומית והתערבות של הממשלה בחוקי ההיצע והביקוש של השוק הפרטי - הרי זה רק במידה שהדבר עונה לצרכים הלאומיים הכלליים. ואנחנו צריכים קודם-כל להסכים על היעדים, שהראשון בהם הוא פיזור האוכלוסייה, מבחינה לאומית, בטחונות, אקולוגית וכלכלית גם יחד. ולדעתי התכנית הזאת איננה עונה במלואה למטרה הזאת. כשאומרים לנו ש-6,000 יחידות דיור ייבנו באיזור המרכז כדי לקלוט את 6,000 העולים שכבר יושבים בדיירות שכורות במרכז ת"א - לא מרטיפים לסטטסטיקה הכללית אותן 6,000 שכבר קיימות ושהן הם יושבים כיום. ואני חושבת שזה לא הוגן. אני קוראת בחונדת על 146 אלף יחידות דיור באיזור החוף, על 4,000 יחידות בקריית-שמונה, בכל הגליל המערבי - 20 אלף, באפקים 3,500, בירוחם אלפיים, במצפה-רמון 1,500 יחידות. בעיני זה לא עונה ליעדים הלאומיים המינימליים שלנו.

נכון שאדם נמשך לישובים עירוניים, וגם בתכניות שלנו אנחנו הולכים על קו פיתוח של ישובים עירוניים תעשייתיים. אבל האדם נמשך לא רק לתעסוקה אלא גם לשיירותים. האם משרד השיכון קבע ביחד עם משרד הפנים מה הגודל האופטימלי של ישוב עירוני כזה, ולפי אילו כללים נקבע הדבר? שמעתי שלשר השיכון יש ועדה פנימית של אדריכלים. האם לא כדאי להכניס לוועדה הזאת גם סוציולוגים ואנתרופולוגים? משום שיש אכטימות שאיננה בטוחה שהן עומדות כאן בצפחן.

מה שנוגע למשפחות שגרות בתחשיכון במרכז הארץ - אם אנו מקבלים את העקרון שכפף על שר השיכון יו"ר הנהלת הסוכנות ושר הקליטה שרצונם של העולים לשבת במרכז הארץ דווקא - אנחנו מגדילים בכך את העימות שבין האוכלוסייה הוותיקה, שחלקה טעונת טיפוח, ובין אוכלוסיית העולים החדשים, ואיננו עוזרים לאלה האחרונים לתקלט בארץ. ואני מאמינה שצריך ואפשר לנהל ויכוח עם העולים החדשים, ולהציג בפניהם את האתגר של יישוב איזוריים חדשים שבהם הם יהיו המלכים והנסיכים, ולא הזנב של הפיתוח. ועובדה שאנחנו פוגשים גם בעולים כאלה, שראינו בתכנית הטלביזיה על צפת או באר-שבע - נשהעולים מרוסיה שהתיישבו שם שינו את פני המקום. עובדה היא שגם ברוסיה לא גרו היהודים בערים הגדולות וכשהם עוזבים את רוסיה ועוברים לארץ אחרת - הם רוצים לגור דווקא בעיר גדולה, אבל לדעתי אפשר לדבר אתם על כך. אחרת מה שיקרה הוא שמקומות אלה ישארו בעוד כמה שנים ישובים של זקנים וטעונים-טיפוח, ובעוד עשור שנים נבוא לחפש פתרון לבעיה חדשה. ואם אנחנו רוצים להביא לכך שיהודים ישובו בירוחם ובקריית-שמונה - צריך שלא לתת להם שיכון במרכז הארץ. כמוגן, צריך לתת להם גם עבודה. ככל מקום, התמריץ כפי שהוא קיים איננו מספיק, ודרוש גם תמריץ שלילי. ואני בטוחה שחלק גדול מבני המשפחות הגרות בתחשיכון - ייתן לנתק אותם ממרכז הארץ, בתנאים מספיקים, אם ימצא עבורם שיכון ראוי לשמו ותעסוקה מספקת מחוץ לשכונות העוני שבמרכז הארץ.

לא פעם מביאה הממשלה חוקים לכנסת, והכנסת משפרת אותם לפני אישורם הסופי. ואני מקווה שגם הדיון כאן לא ישאר תיאורטי בלבד.

שר השיכון א. עופר: אדרבה, תחוקקו חוק שיאסור לבנות במרכז הארץ.

י. בארי: קיים חוק כזה, מ-1965.

א. הרליץ: גם אני סבורה שחוק בינוי ופינוי מ-1965 איננו מתבצע. עכ"פ, במצב כזה, כשחברי כנסת מכל הסיעות יש ביניהם למעשה אחרות דעות - ראוי שהממשלה תשמע ותתחשב בהם.

שר השיכון א. עופר: הייתם צריכים לראות את ערימת הפניות שנמשרדי מאת חברי כנסת בעניינים אישיים של שיכון במרכז הארץ.

הי"ר י. חמיר:

בשבוע הבא תוקדש הישיבה לדיון עם שר הפנים על תכנון ובעיות איכות הסביבה והשלכותיהן הלאומיות הרחבות. באמצע פברואר תהיה לנו ישיבה עם ראש-הממשלה בענייני פנים. אנחנו חייבים בענין זה להשפיע לגופו של ענין, כדי להוכיח שבכנסת יש קו מסויים החוצה את כל המפלגות והאידיאולוגיות. המשר הדיון של היום יתקיים בישיבה קרובה.

פ. אילון:

גם אני מצטרף לדברי השבח על עצם הגשת התכנית. אני חושב שהשר מצא איזון בין היעדים הלאומיים השונים, גם מרכז השלטון המקומי הגיע לסיכום משותף של הערכה לתכנית הזאת, בגלל האיזון שבה.

נאמר כאן: אילו יכולנו להעביר 200 אלף איש למעלות או לקריית-שמונה. לשם כך צריך היה לשנות את המסטר במדינה למסטר טוטליטרי בו יכול השלטון לקבוע היכן יגור כל אדם. גם אז הייתה נשאלת השאלה מנין לוקחים את כל אותם האנשים כדי לאייש את כל אלפי הדירות שמשרד השיכון מתכנן לבנות לנו בשנות התכנית. הכל טוב, והכל דרוש. אבל כוח האדם שצריך למלא את התכנית הזאת תוכן פמטי איננו כל-כך בנמצא כדי שנוכל לפזר את האוכלוסיה בדרום ובצפון, ומשהו גם במרכז.

דובר על חיזוק ישובים. אם אנו אומרים שאיזור החוף פסול לבניה - באיזור החוף יש לא מעט ישובים שלא הוזכרו בדיון הזה, שגם אותם צריך לחזק, למרות שהם במרכז. ועכו היא דוגמה בולטת, אבל לא יחידה.

ג. אליעד:

לא צריך להסתחר מאחורי הישובים הללו, כי עליהם אין ויכוח. הויכוח הוא על חולון, על ראש לצ ועל פתח-תקווה.

י. בארי:

נקודת המוצא היא רבע-מיליון תושבים נוספים באיזור המרכז עד 1981, על עיר נוספת שתיבנה בחולות ראשון.

פ. אילון:

יש בעיות שאינן נופלות בסולם העדיפויות מבעיות אחרות. למשל: מסכנות העוני. אני רוצה שיהיה לכם ברור שמסכנות העוני נמצאים ברובם במרכז הארץ, ואת חושבי מסכנות העוני של חל-אביב לא נשקם באפקים. ומדובר כאן בעשרות-לפי נפשות. ח"כ הרליץ דיברה על סוציולוגים שישותפו בתכנית ושידברו עם בני המשפחות הללו.

שר השיכון א. עופר:

קודם כל שהסוציולוגים עצמם ילכו למעלות.

י. בארי:

גם את זה אפשר לדרר: למה הסוציולוגים אינם הולכים למעלות.

פ. אילון:

אני מדבר עם הרבה זוגות צעירים של משפחות מרוכות ילדים, שאין להם אף פרוטה אחת, ואני בעצמי מדבר על לבם שילכו לשדרות ולרימונה - ואינני מצליח.

א. הרליץ:

הצרה היא שאותו מחיר יש למודעה על שיכון בת"א ובאפקים.

שר השיכון א. עופר:

אי-אפשר לדבר על תכנית שאיננה מתחשבת במציאות ואיננה ריאלית. עובדה שבאפקים ניתן היום לקנות דירה ב-10 אלפים לדות, ואנשים אינם הולכים לשם. עד

שר השיכון א. עופר:

היום לא היתה תכנית כוללת, ובנו כפי שבנו. עכשיו, כשטכנים תכנית
ריאלית ואין בונים מגדלים באויר - אני רואה כאן חוסר הבנה בסיסית
לענין כולו, ואני מצטער על העבודה, אם זאת התוצאה.

ג. אליעד:
אנחנו דנים בנושא מרכזי מאד של המדינה,
ואני מצטער שזהו היחס. השר טען נגד
הביקורת שלנו, אבל אני רוצה שיהיה ברור מה היא הביקורת.

פ. אילון:
אילו הייתי אני שר השיכון - הייתי מסכים
לכל השינויים שהוצעו כאן, ואז המציאות
היתה מוכיחה אם התכנית המקורית היתה נכונה, או התכנית שתקבל בעקבות וכל
ההערות שנשמעו כאן. בכל הצניעות, אני רוצה לומר שאת הבעיות היום-יומיות
אנחנו יודעים לא פחות מחברי הכנסת הנכבדים. ולכן אמרנו שהתכנית הזאת,
שיש בה העזה רבה ואומץ לב, היא מאוזנת בין כל היעדים שהעם והמדינה
מעוניינים בהם, כמובן בהתחשב במציאות בה אנחנו חיים וברצונות של האוכלוסייה
שבארץ. היא לא עונה על כל הבעיות, אבל מאזנת את הדברים כך שהיא מסוגלת
לענות על מרביתן. אפשר כמובן לערוך תכנית גרנדיוזית, ולומר ש-95%
מהבניה יהיו בדרום ובגליל. השאלה היא אם המציאות תאמת תכנית כזאת,
ולדעתי - לא. כי תושבי שכונות העוני של ת"א לא ילכו לנגב, והזוגות
הצעירים בני המשפחות הללו גם הם לא ילכו לנגב, והעליה גם היא זורמת
במידה רבה לפי סטיכיה מסלה, משום שהאנשים הגיעו למדינה חפשיים ואינם
רוצים שיכפו עליהם איפה לגור. או שהם הולכים בלידת ברירה לשוב שאליו
שולחים אותם, וכעבור שנה עוברים לשוב אחר בחוסר כל, והופכים לקליינטים
של שר השיכון.

האפשרויות שלנו מוגבלות גם מבחינת אפיו
של העם וגם מבחינה כלכלית ומשקית, כמו גם מבחינת הרזרבה הקרקעית העומדת
לרשות המבצע האויר הזה של תכנית החומש של שר השיכון. ועם כל האהדה
לנושא של פיזור האוכלוסייה, עם הבעיות שהוא עצמו יוצר, של יצירת תשתית,
תעשייה וחיים חברתיים והצורך להגביר ישו בים מסויימים גם במרכז הארץ וגם
באיזורים אחרים, כמו צפת - נראה לי שאת כל היעדים וכל מה שכל אחד מאתנו
היה רוצה להשיג לא נוכל להשיג בתכנית הזאת של 5 או 7 שנים. הבה נהיה
אפוא יותר מציאותיים, ואז נגיע למסקנה שיש כאן איזון, ולא "תפסת מרובה".
ואם נתאחד כולנו סביב האיזון הזה, נוכל להגיע למידה רבה של מילוי
המטלות שהובעו כאן. לא נשיג את כל הדברים, אבל מכל דבר נשיג חלק,
והשנים הבאות יאמרו את שלהן.

ג. צ. ששן:
מר אילון אמר שהנהלת השלטון המקומי החליטה
לאמץ את התכנית. האם נציגי עיירות הפיתוח
גם הם הסכימו לה?

פ. אילון:
יותר מזה. הם גם הופיעו בוועדת השרים
שטיפלה בנושא, וגם שם תמכו בתכנית.

הינ'ר י. תמיר:
אילו הייתי אני ראש עירייה - הייתי עושה כל
מה שביכולתי כדי שמספר האוכלוסין בעיר שלי
לא יעבור את נקודת הרווייה. אם צא מנקודת ההשקפה הזאת - נדמה לי
שפתרנו את הבעיות.

פ. אונ'קובסקי:
בחל-אניב בלבד יש 50 אלף תושבים הגרים
בתת-דירור. האם אותם תזיז ממקומם?

2. מסקנות הוועדה בענין הקמת סכר על נהר הירדן

הי"ר י. חמיר:
לפני החברים מונחת הצעת סיכום שהביאה בחשבון את ההערות השונות של חברי הוועדה, ואני מציע שנאשר אותן.

ח. טובי:
בדברי הרקע להצעת הסיכום נאמר: "אם יוקם הסכר". כלומר, יש תכנית להקמת סכר נוסף. אני אומר: הקמת סכר נוסף פירושה מניעה נוספת של זרימת מי הכנרת לאורך הנהר, דבר שיפגע בזכויות תושבי מנחמיה עו לים-המלח. ועל זה אני חולק, על הקמת הסכר הזה. שהרי, כל ההצעה באה בעקבות התכנית להקמת הסכר.

הי"ר י. חמיר:
קיים היום סכר ישן, מופעל לפי הצרכים הקיימים. הסכר הזה אינו עונה לצרכים כפי שרואה אותם נציב המים. לגבי הסכר החדש והשלכותיו אנחנו מציעים את המסקנות הללו.

ח. טובי:
אני חולק על עצם הקמת הסכר.

י. בארי:
הבעיה איננה חוסר מים לישובים, אלא קיום הירדן עצמו. מדובר בעודף המים, אחרי שהישובים יקבלו את מימיהם.

א. גיבלבר:
יש לנו מצוקה מים בארץ, וזה לא הסכר הראשון המוקם. אחת הדרכים להתגבר על מצוקה המים היא לאסוף את מי הכנרת ולהעבירם לנגב. במה שונה הסכר הזה מסכרים אחרים?

ח. טובי:
דברי הרקע להצעת המסקנות מסבירים את מטרת הסכר החדש הזה: להשאיר זלזרימת הירדן רק את המים המלוחים, שאינם יכולים לספק את צרכי הישובים שלאורך הנהר.

הי"ר י. חמיר:
אבל המסקנות הרי מדברות על ויסות המים.

ח. טובי:
אינני נגד הסכרים, ואינני נגד שאיבת מים מן הכנרת לנגב. אני נגד לקיחת מים מן הישובים.

י. בארי:
לא יקחו.

ש. ברובנדר:
בטיחה הראשונה הייתה פסקה על כך שהירדן הוא נהר בינלאומי, ובהקשר זה חלות עליו הגבלות נוספות.

א. הרליץ:
אני מציעה שלא להסתכן בענין זה.

מחליטים: 1. לאשר את המסקנות כולקמן:

א. הוועדה מודעת לבעיות ולצרכים הנובעים ממחסור המים במדינה; אך גורסת שאין להתעלם מן הדרישות המזעריות הנאות להבטיח את רווחת התושבים לאורך הנהר ואת שמירת הנהר עצמו כאקוסיסטמה וכאתר נופש;

ב. הוועדה מציינת בצער כי מעשי הרשויות המוניציפליות וחוסר המעש של הרשויות הממשלתיות הנוגעות בדבר גורמים להחמרת הזיהום בנהר הירדן בדומה לזיהום נהרות ונחלים אחרים בארץ - כמו הירקון - דבר שהביא לסות הנהרות והפיכתם לטובי לי שפכים;

ג. הוועדה מתריעה על חוסר טיפול סדיר מצד הרשויות המוסמכות למען סילוק שפכים באגן ההיקוות של הכנרת, ובמיוחד אי-מניעת הזיהום מתעשיות הממוקמות לאורך הירדן;

ד. הוועדה ממליצה לזרז את הטיפול בהסדרת סילוק השפכים;

ה. הוועדה קוראת לשובים למנוע זיהום הירדן ע"י התקנת מתקנים לטיהור שפכים וביוב. הוועדה ממליצה בפני הממשלה לסייע לשובים בתקציבים ובהלוואות;

ו. הוועדה קוראת לנציגי המים להפעיל את הסמכויות החוקיות שניתנו בידי חוק המים כדי למנוע זיהום המים, ולעשות הדרוש אם הגורמים המזהמים לא ימלאו הוראותיו;

ז. הוועדה מתריעה על סכנת התדרדרות המצב בנהר הירדן והפיכתו לתעלת ביוב פתוחה;

ח. הוועדה רואה בדאגה רבה את עידוד התהליכים העשויים להביא להרס הנהר, בתקפה שבה מושקעים במדינות אחרות סאמצים ואמצעים רבים בטיהור הנהרות ונחלים שהושחתו בעבר;

ט. בשנים לב למצוקת המים בהווה ובעתיד, יש צורך לרוסס הזרימה מן הכנרת באמצעות הסכר. אך עם זאת חייבים הגורמים לדאוג שוויסות זה לא יביא לזיהום ולגוויעתו של נהר הירדן; ולהשחתת גדותיו ביחוד בתקופת הקיץ. כן יש לדאוג שאספקת המים לשובים שלאורך נהר הירדן לא תיפגע.

2. דעת-מיעוט של חבר הכנסת ת. טובי.